

Φύλλο εργασίας 2ης ομάδας αρχαιολόγων (2η-6η διδακτικές ώρες)

*Η εξέλιξη της μνημειακής ζωγραφικής στα χρόνια των Μακεδόνων
(τοιχογραφίες και ψηφιδωτά)*

Ανήκετε στη μία από τις τρεις ομάδες των αρχαιολόγων. Το θέμα σας είναι η μνημειακή ζωγραφική της περιόδου 867-1081. *Σας ενδιαφέρουν στοιχεία εικονογραφίας και τεχνοτροπίας, καθώς και η παρουσίαση κάποιων αντιπροσωπευτικών μνημείων από τη βυζαντινή επικράτεια. Βέβαια, για τη βυζαντινή περίοδο, η παρακολούθηση της μνημειακής ζωγραφικής συνδέεται, κατά κύριο λόγο, με τη διακόσμηση των εκκλησιών.*

Βασική διευκρίνιση: Ήδη πρέπει να έχετε αρκετές απορίες: γιατί χαρακτηρίζουμε τη ζωγραφική “μνημειακή”; Τι είναι η τεχνοτροπία, η εικονογραφία; Ποια η διαφορά των τοιχογραφιών από τα ψηφιδωτά; Για όλα αυτά και για την υπόλοιπη ειδική ορολογία, να είστε έτοιμοι να αξιοποιείτε, σε όποια φάση είναι αναγκαίο, το ηλεκτρονικό λεξικό:

<http://www.greek->

[language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html)

Επίσης, όπου στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις υπάρχει γλωσσάρι, φροντίστε να το χρησιμοποιήσετε.

1ο βήμα: Η απόκτηση μιας πρώτης γενικής ιδέας για το θέμα

Στον κόμβο του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, το διάγραμμα του μαθήματος Βυζαντινή Αρχαιολογία μπορεί να σας βοηθήσει.

<http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH396/Didaktiko>

[%20yliko/PanagiotidouKalopisi_mathimataHOMEPAGE.htm#p05](http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH396/Didaktiko/%20yliko/PanagiotidouKalopisi_mathimataHOMEPAGE.htm#p05)

Πηγαίνετε στη Μεσοβυζαντινή Περίοδο και διαβάστε τα εισαγωγικά στοιχεία και τις γενικές παρατηρήσεις (όχι τα συγκεκριμένα μνημεία) για τη ζωγραφική της περιόδου που μας ενδιαφέρει. Κρατήστε σημειώσεις.

Ανάλογες γενικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε και στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος

Μείζονος Ελληνισμού: <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/1025/t/main/t17.html> και <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/1025/t/index.html>

Με βάση όλα τα παραπάνω, φτιάξτε έναν κατάλογο με τα δέκα σημαντικότερα παραδείγματα μνημείων από τη βυζαντινή επικράτεια, στα οποία διασώζεται ζωγραφικός διάκοσμος (προσοχή στις χρονολογίες).

2ο βήμα: Η προσεκτική παρατήρηση και η σύγκριση των ζωγραφικών παραστάσεων

Για μια γενική εισαγωγή στο θέμα, μπορείτε να διαβάσετε το άρθρο με τίτλο “Η βυζαντινή τέχνη” στο περιοδικό “Αρχαιολογία και Τέχνες” (<http://www.archaiologia.gr/αρχείο-τευχών/?fc=1138&is=1637>): βρίσκετε το τεύχος 56 και κατεβάζετε σε μορφή pdf το αρχείο/ σας ενδιαφέρουν κυρίως οι σελίδες 2-9, με έμφαση στην παρατήρηση των φωτογραφιών).

Προσέξτε επίσης ιδιαίτερα ψηφιδωτά και τοιχογραφίες, όπως τα ακόλουθα:

- στην αψίδα της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινούπολης (<http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/867/t/main/t10b.html>),
- στον τρούλο της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (<http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/867/t/main/t10d.html>),
- στον Όσιο Λουκά Βοιωτίας (<http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/1025/t/main/t16b.html>),
- στη Νέα Μονή Χίου (<http://www.ime.gr/chronos/09/gr/pl/1025/t/main/t16c.html>).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αυτή την περίοδο παρουσιάζει η περιοχή της Καππαδοκίας: δύο σπουδαία μνημεία από την περιοχή, με πολύ ενδιαφέρουσες ζωγραφική διακόσμηση είναι η Tokali Kilise στην κοιλάδα των Κοράμων και ο η Εκκλησία του Νικηφόρου Φωκά. Αναλυτική παρουσίασή τους μπορείτε να βρείτε στο: <http://byzantium.arch.uoa.gr/kappadokia/main.htm> (επιλέγετε τα “Καππαδοκικά μνημεία με σωζόμενη μαρτυρία χορηγίας” και από εκεί τα μνημεία M0004 και M0018).

Νομίζετε ότι η τεχνική (τοιχογραφία ή ψηφιδωτό) επηρεάζει το τελικό αποτέλεσμα; Με ποιον τρόπο; Ξεχωρίζετε εύκολα μία τοιχογραφία από ένα ψηφιδωτό; Σχολιάστε ό,τι σας ελκύει το ενδιαφέρον.

Επιλέξτε μια χαρακτηριστική παράσταση από τον Όσιο Λουκά και μία από τη Νέα Μονή. Παρατηρήστε προσεκτικά και εξηγήστε ποιες βασικές διαφορές διαπιστώνετε ως προς την τεχνοτροπία.

Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση: Τι διαπιστώσατε; Ποια από τα παραπάνω μνημεία συνδέονται με κάποιον τρόπο με συγκεκριμένους αυτοκράτορες; Με ποιους;

3ο βήμα: Η απεικόνιση αυτοκρατόρων στη μνημειακή ζωγραφική

Για το συγκεκριμένο θέμα, μια πινακοθήκη με πορträίτα αυτοκρατόρων αποτελεί η Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης. Πιο στενά με την περίοδο που μας ενδιαφέρει συνδέεται η προσωπογραφία της αυτοκράτειρας Ζωής και του Κωνσταντίνου Μονομάχου.

Παρατηρήστε προσεκτικά τη φωτογραφία:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Empress_Zoe_mosaic_Hagia_Sophia.jpg

Προσπαθήστε τώρα να περιγράψετε, όσο λεπτομερέστερα μπορείτε, το ψηφιδωτό, αλλά και να το σχολιάσετε (π.χ. ποιος νομίζετε ότι είναι ο ρόλος ενός τέτοιου πορträίτου μέσα στην Αγία Σοφία;)

4ο βήμα: Η επιλογή και η μελέτη χαρακτηριστικών μνημείων με τα οποία θα ασχοληθείτε περισσότερο (για να τα παρουσιάσετε ως παραδείγματα στην ανακοίνωσή σας)

Όπως θα διαπιστώσατε, οι πιθανές επιλογές σας είναι πολλές, δεν πρέπει όμως να ξεπεράσουν τις τρεις. Με βάση όσα διαβάσατε και είδατε στα δύο προηγούμενα βήματα, επιλέξτε τα τρία μνημεία που θα μελετήσετε περισσότερο (φροντίστε να βρίσκονται μέσα στο χρονολογικό πλαίσιο που ορίστηκε, δηλαδή 867-1081/ προσοχή όταν δεν υπάρχουν συγκεκριμένες χρονολογίες και γίνεται αναφορά σε αιώνες!).

Καταγράψτε τα μνημεία που επιλέγετε:

Για τη μελέτη:

Χρησιμοποιήστε τους συνδέσμους που δόθηκαν στο 2ο βήμα.

Προσοχή! Από όλες τις παραπάνω ιστοσελίδες, πρέπει να επιλέξετε τις πληροφορίες που συνδέονται με τη ζωγραφική διακόσμηση των μνημείων που μελετάτε.

Κρατήστε τις σημειώσεις σας για κάθε μνημείο. Οι σημειώσεις αυτές πρέπει να αναφέρονται στη ζωγραφική διακόσμηση του μνημείου (τοιχογραφίες ή/και ψηφιδωτά).

Επιπλέον, φροντίστε να επιλέγετε και φωτογραφικό υλικό (6-10 φωτογραφίες), το οποίο θα συνοδεύει την παρουσίαση-ανακοίνωσή σας.

5ο βήμα: Μια προσπάθεια προσέγγισης κάποιων (λίγο δυσκολότερων...) επιστημονικών κειμένων

Οποσδήποτε, το κείμενο που θα γράψετε για το μαθητικό συνέδριο δεν απαιτείται να βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το αντίστοιχο ενός “κανονικού” αρχαιολόγου. Για να σχηματίσετε μια πιο ολοκληρωμένη ιδέα για την επιστήμη της αρχαιολογίας, καλό είναι να αφιερώστε λίγο χρόνο ξεφυλλίζοντας επιστημονικά άρθρα και διδακτορικές διατριβές (*αναζητήστε τον όρο στο λεξικό!*) που έχουν θέματα σχετικά με όσα σας ενδιαφέρουν εδώ. Δείτε λοιπόν:

- Α. Β. Καραγιάννη, *Ο σταυρός στη βυζαντινή μνημειακή ζωγραφική: η λειτουργία και το δογματικό του περιεχόμενο*, Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2010. <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/26949>
- R. Ebihara, *Οι προσωπογραφίες των Αγίων στη μνημειακή ζωγραφική κατά τον 11ο και 12ο αιώνα στην Ελλάδα: ο ρόλος και η λειτουργία τους στο εικονογραφικό πρόγραμμα*, Διδ. Διατριβή, Αθήνα 2010. <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/18559>
- Π. Σκώττη, *Προφητικά οράματα του Χριστού εν δόξη στη βυζαντινή ζωγραφική (9ος-12ος αιώνας)*, Διδ. Διατριβή, Αθήνα 2005. <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/19342>

Υπάρχει κάτι που σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση από τα παραπάνω;

6ο βήμα: Η συγγραφή της ανακοίνωσης

Αξιοποιώντας όλα όσα μάθατε και, φυσικά, τις σημειώσεις σας, συγκεντρώστε όλες τις πληροφορίες που θεωρείτε ότι δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εξέλιξη της μνημειακής ζωγραφικής κατά την περίοδο 867-1081 στο Βυζάντιο και γράψτε ένα κείμενο 450 περίπου λέξεων. Αυτό το κείμενο θα παρουσιάσετε στους ιστορικούς -αρχαιολόγους συμμαθητές σας.

Προσοχή: Το κείμενο θα συνοδεύεται από ένα αρχείο ppt, το οποίο θα περιλαμβάνει οπτικό υλικό που εσείς θα επιλέξετε (μέχρι 6-10 διαφάνειες).

7ο βήμα: Το επιστημονικό συνέδριο (6η διδακτική ώρα)

Δύο εκπρόσωποι της ομάδας θα κάνουν την ανακοίνωση και θα ακολουθήσει συζήτηση (για διευκρινίσεις, επίλυση αποριών, συμπληρώσεις κ.λπ.).

Προαιρετικά: ένας εκπρόσωπος από κάθε θεματική ενότητα θα αναλάβει να αναρτήσει την τελική ανακοίνωση, μαζί με το αρχείο παρουσιάσεων, στο ιστολόγιο της τάξης.